

Ο άγνωστος Ελευθέριος Βενιζέλος

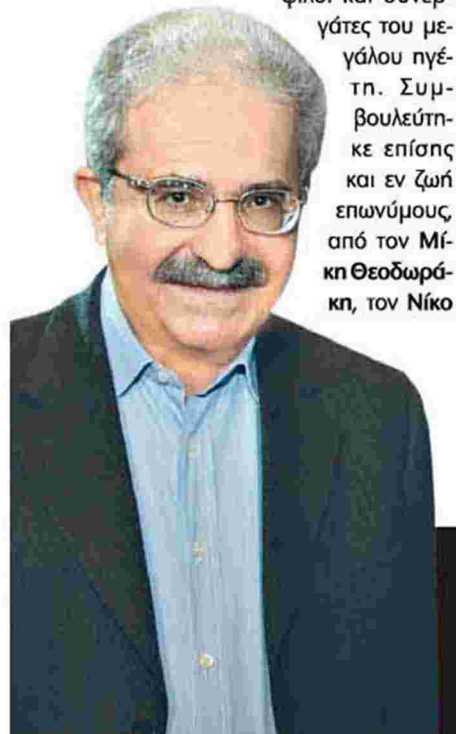
Στο νέο του βιβλίο ο Μίμης Ανδρουλάκης περιγράφει την πορεία του μεγάλου ηγέτη, από το γαμήλιο ταξίδι με την Ελένα Σκυλίτση μέχρι το τέλος της ζωής του

Του **ΘΑΝΟΥ ΜΟΡΙΑΤΗ**
th.moriatis@realnews.gr

Το «Ταξίδι μέλιτος» είναι το νέο βιβλίο του Μίμης Ανδρουλάκη, που υφαίνει ενδελεχώς την πορεία του Ελευθερίου Βενιζέλου από την εξορία του και τον γάμο με την Ελένα Σκυλίτση έως το τέλος της ζωής του.

Το βιβλίο, αποσπάσματα του οποίου δημοσιεύει η Realnews, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη και αναμένεται να προκαλέσει πλήθος συζητήσεων. Πρόκειται για ένα βιογραφικό μυθιστόρημα, του οποίου τα στοιχεία που παρατίθενται αποτελούν διηγηματική φαντασία, έχοντας όμως απόλυτη στήριξη στην ιστορική αλήθεια, όπως προκύπτει από την εκτενέστατη έρευνα του Μ. Ανδρουλάκη.

Ο συγγραφέας, «βενιζελοκομμουνιστής» κατά τον πειρακτικό χαρακτηρισμό του Χαρίλαου Φλωράκη, έχει βιωματική σχέση με το θέμα και παρακινεί συστηματικά σε εξομολογήσεις δεκάδες συμπατριώτες του, που οι πατεράδες τους υπήρξαν φίλοι και συνεργάτες του μεγάλου ηγέτη.

Κούνδουρο και τον Γιάννη Μαρκόπουλο μέχρι τον Κωνσταντίνο Μπυσσούκη και τον Παύλο Τζεμιά.

Η ιστορία ξεκινά βρίσκοντας τον Ελευθέριο Βενιζέλο στην αφετηρία του γαμήλιου ταξιδιού του με την Ελένα Σκυλίτση. Είναι η πρώτη φορά που ο χαρισματικός πολιτικός είναι ευδιάθετος, μετά τη συντριβή του στις εκλογές της 1ης Νοεμβρίου του 1920.

Ο Μ. Ανδρουλάκης δεν φοβάται να παρουσιάσει μια άλλη εικόνα του Ελ. Βενιζέλου. Ζωγραφίζει το πορτρέτο του μεγάλου ηγέτη μέσα από την έντονη ερωτική του ζωή και προσεγγίζει τις μεγάλες ιστορικές στιγμές του, αλλά και τις πικρές ήττες του, μέσα από διαλόγους σημαντικών προσώπων της εποχής εκείνης, όπως μεταξύ άλλων, η Πηνελόπη Δέλτα, η Βιρτζίνια Γουλφ, ο Ιωάννης Δραγούμης και ο Βασίλης Ζαχάρωφ, με πρωταγωνίστρια πάντα την τελευταία του σύντροφο Ελ. Σκυλίτση.

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΑΣ ΣΚΥΛΙΤΣΗ

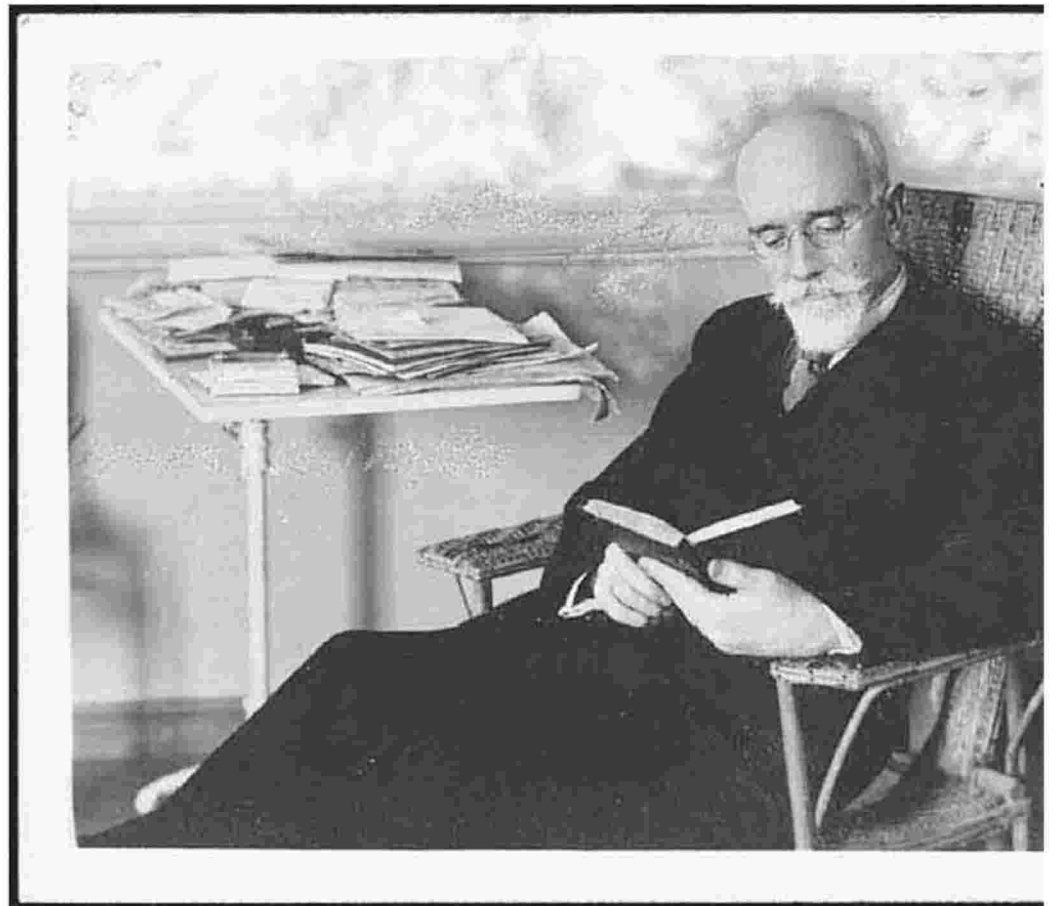
Η Αναθεωρητική Βουλή

«Είχε έλθει παράκλητος του Στρατιωτικού Συνδέσμου, το 1910, αναγεννητής, ο κόσμος σε αποθέωνε με μία κραυγή-σφαίρα για ριζική, οριστική συνταγματική λύση με το ξερίζωμα της μοναρχίας. "Συντακτική, Συντακτική Συνέλευση!", εσύ τον έκοβες απότομα: "Αναθεωρητική!", αυτός: "Συντακτική, Συντακτική!", πάλι εσύ κόντρα: "Αναθεωρητική!" ξανά και ξανά, κόντρα στην κόντρα, ένας διάλογος-σύγκρουση του Αρχηγού με τον λαό, ώσπου, όπως περιέγραφε ο Ντίλον, ύψωσες το δεξί σου χέρι και το κατέβασες ως αστροπελέκι του Δία πάνω απ' τα κεφάλια τους. "Είπα, Αναθεωρητική!" και ακολούθησε απόλυτη σιωπή. "Πρώτη φορά επεβλήθη ηγέτης διά της σιγής"».

Ο θρίαμβος της Συνθήκης των Σεβρών

«Ναι, από το ίδιο μπαλκόνι στη "Μεγάλη Βρετανία" έβλεπα μιλιούνια ανθρώπων να συρρέουν προς το Παναθηναϊκό Στάδιο για να υποδεχθούν τους νέους εθνικούς ολυμπιονίκες. Το Ζάππειο, οι όχθες του Ιλισού, οι Στύλοι του Ολυμπίου Διός και ο Αρδηπτός είχαν πλημμυρίσει. Υπήρχε συγκίνηση, ήταν σιωπηλοί και δακρυσμένοι. Πολλοί έκλαιγαν. Δεν άντεξα κι έτρεξα με τη Βιργίνια. Ήταν πέρσι του Σταυρού, 14 Σεπτεμβρίου του 1920, σαράντα μέρες από την

Ο ΜΙΜΗΣ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ, «βενιζελοκομμουνιστής» κατά τον πειρακτικό χαρακτηρισμό του Χαρίλαου Φλωράκη, έχει βιωματική σχέση με το θέμα

ΚΟΣΤΟΥΜΙ

«Δεν είχε αρμοδιότητες, το κοστούμι του μου έπεφτε στενό, γι' αυτό δόλωσα: "Η εγώ θα σκάσω ή το ποδίτευμα"», απάντησε ο Ελευθέριος Βενιζέλος όταν ρωτήθηκε γιατί αρνήθηκε την πρόταση για Πρόεδρος της Δημοκρατίας

υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών. Τότε εμφανίστηκε η πομπή. Μπροστά ο βασιλιάς Αλέξανδρος, πίσω εσύ με το υπουργικό συμβούλιο, ακολουθούσαν εκατό αρχιερείς από όλες τις λεύτερες ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας και του Πόντου, το λάβαρο της Αγίας Λαύρας που πρώτη φορά βγήκε από την άγια κρύπτη, η εικόνα της Μεγαλόχαρης της Τήνου, ύστερα με τις σημαίες τους οι Μακεδόνες, ένα γιγάντιο πανό τους έγραφε: "Οι Μακεδόνες στον ελευθερωτή τους", οι Θράκες, οι Ηπειρώτες, μετά οι βρακοφόροι της Μερραρχίας Κρητών από τη Σύμνη, ένας ουλαμός από τη Μερραρχία Αρχιπελάγους... Στο Στάδιο άναψαν οι βωμοί με το λιβανωτό για τους νεκρούς. Όταν άρχισαν να ψάλλουν όλοι με μια φωνή "Τη Υπερμάχω" και ακούστηκαν οι κανονιοβολισμοί από τον Λυκαβηττό, υπήρξε μια ιερή αλλοφροσύνη - "Δευτέρα Παρουσία του Ελληνισμού!" ψιθύριζαν ο ένας στον άλλο με τρεμάμενη φωνή, δεν άντεξα ούτε εγώ η ψυχρή "Αγγλοχιώπιστα" και ξέσπασα σε κλάμα, πρώτη φορά σε δημόσιο χώρο. Ο ποιητής Μαλακάσης προϋπάντησε την ομιλία σου απαγγέλλοντας το "Ελευθερίω τω Ελευθερωτή"... Όταν ανέβηκες στην εξέδρα σείστηκε το Παναθηναϊκό Στάδιο, παραλήρημα, απ' το δεξί χέρι σου περνούσε ηλεκτρικό ρεύμα, δεν σε είχα ξαναδεί μες στο πλήθος, ήσουν τόσο διαφορετικός από τη Βουλή ή σ' έναν μικρό κύκλο. Έχει δικίο ο άλλοτε υπουργός σου, ο Στρέπ, ο φιλοβασιλικός: "Όταν είμαστε οι δυο μας δύσκολα με πείθει, όταν γίνουμε τέσσερις πέντε αρχίζω και κλονίζομαι, όταν γίνουμε πλείθος με κατακτά, με συνεπαίρνει...". Και τότε συγκλονίστηκε από την ιερή σιγή που επέβαλες με το χέρι σου στον λαό. Αυτή τη στιγμή της σιωπής συγκράτησα κι από την πρώτη ομιλία σου στο Σύνταγμα που διάβασα στο Λονδίνο το '10».

Η αγάπη του για τις γυναίκες - Τι είπε στη σύζυγό του

«Οι πέρδικες είναι πολλές μα πού 'ναι το τουφεκί / η κάννη του εσκούριασε κι ο πετεινός δεν στέκει. Το θηλυκό πρόσωπο του έρωτα στην Κρήτη, Ελενάκι, είναι οι νέες κι όμορφες μαυροφορεμένες, οι μόνες ελεύθερες γυναίκες κι ήταν πολλές με τόσες επαναστάσεις, πολέμους κι επιδημίες».

Μέσα από τις συνομιλίες του με τον καπετάνιο του πλοίου για την κήρυξη του πολέμου κατά της Γερμανίας και της Βουλγαρίας - Τι του είπε ο πλοίαρχος

«Όσο είμαι εν ζωή, κύριε πρόεδρε, δεν θα λησμονήσω την 25η Νοεμβρίου του 1916, όταν σε σύγκρουση με τον γερμανόφιλο Κωνσταντίνο -ταυτόχρονα με τη βουλγαρική επιδρομή στη Μακεδονία- αναγγείλατε τον σχηματισμό της προσωρινής κυβέρνησης Θεσσαλονίκης -της Εθνικής Αμύνης- με τον παλαιό γνώριμό μου, φίλο μου μπορώ να πω, ναύαρχο Κουντουριώτη και τον στρατηγό Δαγκλή, και κηρύξατε τον πόλεμο κατά της Γερμανίας και της Βουλγαρίας. Εγινε σεισμός στο "Aquitania" - οι τραυματίες πετάχτηκαν απ' τα κρεβάτια τους, οι ναύτες και οι στρατιώτες πετούσαν τα πηλίκιά τους στον αέρα».

Η φωνή του κάπνεν ράγισε και ο συναισθηματικός Βενιζέλος δάκρυσε δίκως να αρθρώσει λέξη κι έτσι ο θαλασσόλυκος συνέ-

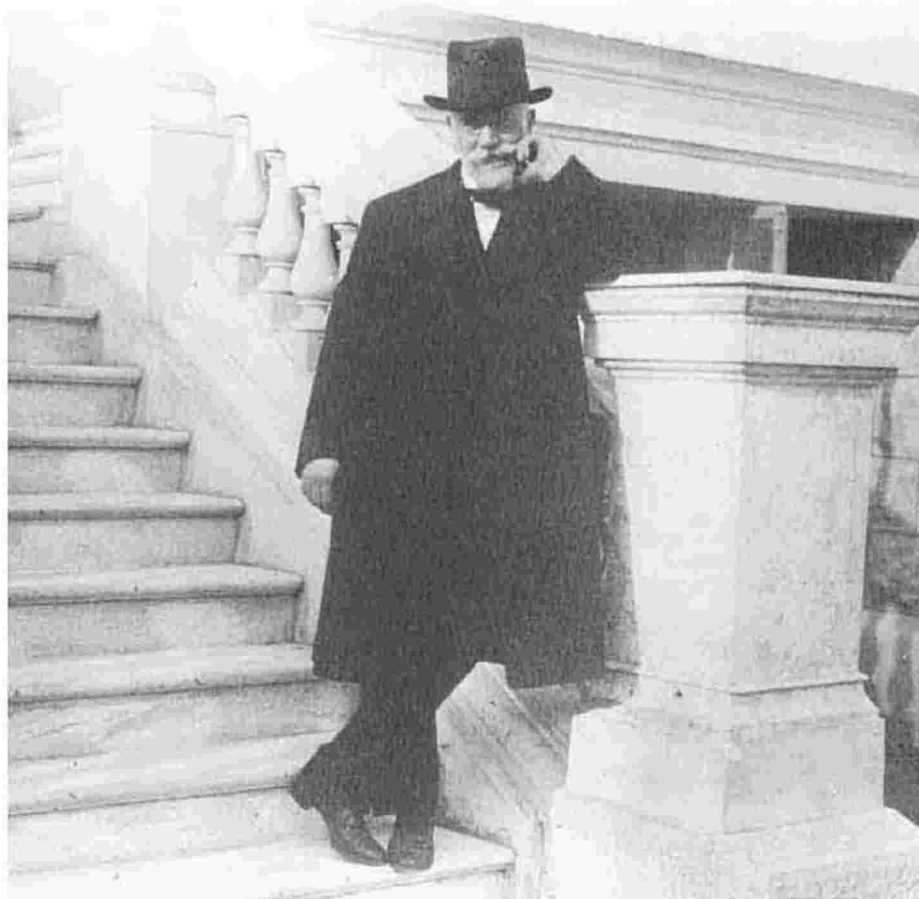
ΜΩΡΙΑ
«Εμψυχωμένος από το παράδειγμα του Τρικούπη πριν από είκοσι τρία χρόνια, επέμεινα στη Βουλή: “Δεν υπάρχει χωριστόν Κρητικό Ζήτημα έξω από τη διεθνή αλληλεξάρτηση. Είναι πολιτική μωρία διά της σπουδής να θυσιάσουμε τα κεκτημένα”»

συμφιλίωσης, όπως την επαναφορά των απότακτων βενιζελικών αξωματικών στο στράτευμα θα ξεσηκώσει τον ενθουσιασμό του λαού και θα εξυψώσει το ηθικό του στρατού μας που πέφτει μήνα με τον μήνα. Δίκως τον Κωνσταντίνο θ' αλλάξει σίγουρα η στάση της Αγγλίας και η Γαλλία χάνει τα προσχήματα για την απομάκρυνσή της από τη Συνθήκη των Σεβρών. Η κόρη της Μαρίας, η προβληματική Ελισάβετ, γίνεται βασίλισσα της Ελλάδας και θα έχουμε επαρκή χρηματοδότηση για τη Μικρασιατική εκστρατεία. Είναι τόσο απλό. Σώζουμε, Λευτέρη μου, την εθνική υπόθεση. Με το τίποτα».

«Εκεί, λοιπόν, το πήγαινες απ' την αρχή...», ψιθύρισε με μελαγχολικό σκεπτικισμό ο Βενιζέλος, αλλά συνέχιζε να βαδίζει σιωπηλός δίπλα στον Μπάζιλ, ενώ οι άντρες της ασφάλειας του «γερο-σατανά» ήταν πάντα σ' ετοιμότητα και στις δυο πλευρές του πεζόδρομου.

Θα πέρασαν κοντά στα δέκα λεπτά περιπατητικής σιωπής, όταν ο πρόεδρος με σταθερή φωνή ξεκαθάρισε στον γερο-Ζαχαράωφ:

«Βασίλη, ήλθες δεύτερος ή, πιο σωστά, τέταρτος. Πρώτος ήταν ο Λεωνίδας Εμπειρικός εκ μέρους και των ελληνικών εφοπλιστικών και εμπορικών οίκων της ομογένειας, που πράγματι είχαν δεχθεί πλήγματα από τον αποκλεισμό των Συμμάχων. Όταν έπειτα από δυο μέρες απέρριψα την πρότασή του, μου ανήγγειλε πως εδώ τελιώνει η συνεργασία μας. “Ούτε Βενιζέλος ούτε

ρασκνιακό μαγείρεμα και στις κερδοσκοπικές επιχειρήσεις δεν μεταφράζεται και σε πολιτική κρίση. Η πολιτική είναι διαφορετικό μαστόρεμα».

Πώς απέτρεψε τον πόλεμο με την Τουρκία

«Αυτό δεν είναι τίποτα. Η πιο τραγική στιγμή με τους συμπατριώτες μου ήταν την άνοιξη του 1912. Ήμουν πλέον λαοπρόβλητος πρωθυπουργός της Ελλάδας όταν στις εκλογές του Μάρτη στην Κρητική Πολιτεία οι βενιζελικοί πήραν 23 έδρες, 23 κι ο Μικελιδάκης, 17 ο Κούνδουρος. Οι δύο αυτοί αντίπαλοί μου επιχειρήσαν να με εκθέσουν, να με υπονομεύσουν για να εκβιάσουν υποτίθεται την Ένωση, να την επιβάλουν ντε φάκτο με τη συμμετοχή των Κρητικών βουλευτών στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Αν το είχα επιτρέψει θα προκάλυψα πρόωρο, μονομερή πόλεμο με την Τουρκία -ήταν casus belli-, θα τίναζα στον αέρα τις υπό εξέλιξη υπογειές διεργασίες για τετραμερή βαλκανική Συμμαχία. Δηλαδή θα φτάναμε στην επανάληψη της ταπεινωτικής ήττας του στρατού μας το 1897. Εκείνες τις μέρες του '12 θυμήθηκα -πρώτη φορά το λέω- πως καταχέρησε την αντιπροσωπεία μας -είχα πάει με τον Φούμη- ο πρωθυπουργός Χαρίλαος Τρικούπης κατά τη βεβιασμένη, παντελώς άωρη επανάσταση του 1889, ίσως και με αγγλικό δάκτυλο, με το ανεδαφικό αίτημα της άμεσης Ενώσεως με την Ελλάδα. “Τι θέλετε, να ριζετε μερικές τουφεκιές στον αέρα, να χάσετε τα προνόμια της Σύμβασης της Χαλέπας, να καταλήξουν και οι υπόλοιποι Κρητικοί στην προσφυγιά, όσοι δεν σφαγούν από τον Σακίρ πασά; Η Ελλάς δεν μπορεί να σας βοηθήσει”. Και τότε η συντηρητική μειοψηφία των Καραβανάδων ήθελε να εκθέσει τη φιλελεύθερη πλειοψηφία μας, των Ξυπόλυτων. Εμψυχωμένος από το παράδειγμα του Τρικούπη πριν από είκοσι τρία χρόνια, επέμεινα στη Βουλή: “Δεν υπάρχει χωριστόν Κρητικό Ζήτημα έξω από τη διεθνή αλληλεξάρτηση. Είναι πολιτική μωρία διά της σπουδής να θυσιάσουμε τα κεκτημένα”. Τους απαγόρευσα λοιπόν την εφόδο. “Αίσχος! Προδοτή!” ούρλιαζε το πλήθος και πετούσε νεράντζα και πέτρες στη Βουλή. Εχασα τότε μερικά από τα καλύτερα στελέχη του κόμματος, όπως τον Δημητρακόπουλο και τον Μανόλη Ρέπουλη, τον οποίο στηρίζεις τώρα στην εξορία οικονομικώς. Λιτός, να το παραδεχθείς, διαμένει φτωχικά στο Grande Arpée».

«ΟΙ ΠΕΡΔΙΚΕΣ είναι πολλές μα πού 'ναι το τουφέκι / η κάννη του εσκούριασε κι ο πετεινός δεν στέκει»», έλεγε στην τελευταία σύζυγό του Ελένα Σκυλίτση

χισε για την πολιτική σοφία του Έλληνα ηγέτη:

«“Διακηρύσσομεν”, είπατε τότε -το έχω χαράξει στη μνήμη μου- “κατά τον πλέον απόλυτον τρόπον την πεποιθησίν μας ότι η Ελλάς δεν δύναται να προοδεύσει ούτε καν να υπάρξει χωρίς στενάς και συνεχείς σχέσεις με τας Δυνάμεις που κυβερνοούν την Μεσόγειον”. Σοφή εθνική στρατηγική για μια χώρα με τη μεγαλύτερη -αναλογικά- ακτογραμμή στη Μεσόγειο».

Η αγέρωχη στάση του Βενιζέλου απέναντι στη διαπλοκή

«Αρκεί μια δική σου ενωτική χειρονομία καλής θέλησης. Η βασίλισσα Μαρία της Ρουμανίας αναλαμβάνει τα υπόλοιπα. Τη διαμεσολάβηση. Καταλαβαίνεις Θα βγεις και θα δηλώσεις ότι προς χάριν της ενότητας λαού και στρατού που δίνει τη μάχη στην Ανατολία, είσαι έτοιμος να στηρίξεις ως ηγέτης των Φιλελευθέρων την άνοδο του Γεωργίου Β' στον θρόνο της Ελλάδας με παράλληλη συναινετική αποχώρηση του Κωνσταντίνου υπέρ του γιου του. Μια τέτοια πρωτοβουλία -που θα συνοδευτεί από έμπρακτα μέτρα εθνικής

τε Κωνσταντίνος, ιδρύω την τρίτη κατάσταση”. “Στο καλό, Λεωνίδα”, τον κατεούδωσα. Βασανίστηκα, να ξέρεις, πολύ. Σου εξομολογούμαι τώρα ότι έγραψα μια επιστολή στον φίλο μου Τάκε Ιονόσκου να διαμεσολαβήσει η ρουμανική δυναστεία στον συμπέθερό της Κωνσταντίνο της Ελλάδας, ώστε με ομόθυμη στήριξη των Φιλελευθέρων ν' ανέβει στον θρόνο ο Γεώργιος και να αποκατασταθεί η εθνική ενότητα. Τη διάβασα μια, δυο, τρεις φορές και στο τέλος την έσκισα. Οι αντιδράσεις από το κόμμα θα ήταν σφοδρές, ενώ οι Αμυντές αξιωματικοί θα αυτονομούνταν. Ταυτόχρονα οι σκληροπυρηνικοί του Κωνσταντίνου δι' όλων των μέσων θα υπονομεύσουν τον συμβιβασμό ως σατανική επιπόηση του Βενιζέλου. Το αποτέλεσμα θα ήταν διαλυτικό. Τώρα είναι πολύ αργά για ανάλογες πρωτοβουλίες”».

«Καθόλου αργά, Λευτέρη. Μην καταστρέψεις το όραμά μας της Ιωνίας από μια προσωπική σου βεντέτα».

«Την ίδια απάντηση έδωσα σ' έναν αξιότερό σου, τον Λοιδό Τζορτζ. Το κατάλαβε γιατί είναι πολιτικός ηγέτης. Η καπατσουσίνη σου στο πα-

Η άρνησή του να αναλάβει Πρόεδρος της Δημοκρατίας

«Μα, πρόεδρε, εσείς αρνηθήκατε δύο φορές την τελευταία δεκαετία να γίνετε Πρόεδρος της Δημοκρατίας με ευρύτατη συναίνεση».

«Δεν είχε αρμοδιότητες, το κοστούμι του μου έπεφτε στενό, γι' αυτό δήλωσα: “ Ή εγώ θα σκάσω ή το πολίτευμα”».

Η εσωτερική μάχη λίγο πριν από το άδοξο τέλος

Τώρα πηπτημένος, ανήμπορος, απομονωμένος, αρνούμαι να αποδεχθώ το άδοξο τέλος, η καρδιά μου λαχταρά ακόμα μια μεγάλη μάχη και ο ίδιος δαίμονας με παρακινεί: άδραξε την ευκαιρία, δείξ' τους το τελευταίο θαύμα του Βενιζέλου. Μωρέ, να μην υπήρχε εκείνος ο καταραμένος ο φλεβίτης και σου 'λεγα. Κι όμως, μ' αυτόν κατάφερα να βγάλω τόσες επαναστάσεις και πολέμους».